

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความสามารถทางการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของโครงการพระบัตติตอาสาพัฒนาชาวเขา” เป็นการศึกษาเน้นคุณภาพที่มุ่งศึกษากระบวนการ (Process) ในการใช้ความสามารถทางการสื่อสาร และบทบาทในการสื่อสารของพระสงฆ์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งผู้ทำการศึกษาเชื่อว่าความสามารถทางการสื่อสารเป็นกลไกหนึ่งในการช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บข้อมูล
4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระบัตติตอาสาพัฒนาชาวเขา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพระบัตติตอาสา ดังนี้

1. เป็นพระบัตติตอาสาที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับจากโครงการพระบัตติตอาสาพัฒนาชาวเขา ในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจำพรรษาอยู่ในพื้นที่อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป
2. เป็นพระบัตติตอาสาที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนในแต่ละชาติพันธุ์
3. เป็นพระบัตติตอาสาเป็นที่ยอมรับในหมู่คนหรือแวดวงการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนา

จากนั้น ผู้ศึกษาได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. ขอรายชื่อพระบัตติตอาสาพัฒนาชาวเขา จากโครงการพระบัตติตอาสาพัฒนาชาวเขา โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งรายชื่อ

คณะกรรมการ คณะทำงานต่างๆ ของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

2. นำรายชื่อทั้งหมดมาตรวจสอบและคัดเลือกว่าพระบัณฑิตอาสาท่านใดมีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ได้แก่ เป็นพระบัณฑิตอาสาที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจำพรรษาอยู่ในพื้นที่อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป เป็นพระบัณฑิตอาสาที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ในแต่ละชาติพันธุ์ และเป็นพระบัณฑิตอาสาเป็นที่ยอมรับหมู่คนหรือแวดวงการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนา

3. กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้สามารถเป็นตัวแทน หรือ Represent ของกลุ่มพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาได้อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถสรุปรายชื่อพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาจำนวน 3 รูป ดังนี้

- 1) พระประธาน समाจาโร อาศรมบ้านปางก๊ว ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- 2) พระวิวัฒน์ ชุตินฺธโร อาศรมบ้านห้วยล้านลีซอ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- 3) พระอนันท์ ขนฺติสมฺปนฺโน อาศรมบ้านถ้ำง้อบ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

4. จากการสัมภาษณ์ภูมิหลัง ประวัติ การศึกษา และการทำงาน ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

- 1) พระประธาน समाจาโร อาศรมบ้านปางก๊ว ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	พระประยูร समाจาโร (ชุตีโรดม)
ที่อยู่	57 บ้านวังยาง ตำบลลำชี อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
การศึกษา	- นักธรรมเอก - ปริญญาตรี คณะศาสนาปรัชญา (วิชาศาสนา) มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น - ปริญญาโท มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ประสบการณ์ - เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา 10 ปี

2) พระวีวัฒน์ ชุตินุชโร อาศรมบ้านห้วยล้านลีซอ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ พระวีวัฒน์ ชุตินุชโร (เสนาพร)
ที่อยู่ 18 หมู่ที่ 18 ตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสัมพินัย
จังหวัดมหาสารคาม
การศึกษา - นักรธรรมเอก
- ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์
(วิชาเอกการเมืองการปกครอง)
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ครู)
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ประสบการณ์ - เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา 5 ปี

3) พระอานนท์ ขนุติสมปนูโน อาศรมบ้านถ้ำจ้อบ ตำบลหนองบัว
อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ พระอานนท์ ขนุติสมปนูโน (สุขทองสา)
ที่อยู่ 56 หมู่ที่ 5 บ้านหนองผักก้ามตำบลเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดเลย
การศึกษา - นักรธรรมเอก
- ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย วิทยาเขตขอนแก่น
ประสบการณ์ - เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา 3 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้ศึกษาทำการตั้งประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า โดยพัฒนามาจากกรอบแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ โดยแบบสอบถามดังกล่าว จะเป็นแบบปลายเปิด (open-ended question) เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้เล่าเรื่อง

และแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ได้ตั้งไว้ และเพื่อความยืดหยุ่นในประเด็นคำถามตามสถานการณ์ในขณะที่สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เพื่อสัมภาษณ์พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

1. ประวัติ และการศึกษา
2. ท่านมีทัศนคติ ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาอย่างไร
3. กระบวนการแสวงหา และเลือกรับข้อมูลข่าวสาร
4. ความสามารถทางการสื่อสารของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ทั้งด้านการรับสาร ถ่ายทอดสาร
5. การถ่ายทอดเนื้อหา

2. แบบสังเกตการณ์ (observation) โดยผู้ทำการศึกษาค้นคว้าได้เข้าไปทำการสังเกตการณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participation observation) และการสังเกตการณ์พฤติกรรมการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างตลอดระยะเวลาที่ทำการเก็บข้อมูลวิจัย ในประเด็นความสามารถทางการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา และบทบาทของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในบทบาทหลักและบทบาทรอง

การเข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของผู้ศึกษา เช่น การเข้าร่วมการประชุมประจำเดือนของชุมชน การร่วมกิจกรรมเก็บข้อมูลชุมชนร่วมกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา การเข้าร่วมกิจกรรมเวทีคืนข้อมูลชุมชน เวทีแลกเปลี่ยนชุมชน การประชุมแลกเปลี่ยนเวทีเครือข่ายของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา การให้คำปรึกษากับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ ฯลฯ

3. การเก็บข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้แจ้งสถานภาพเป็นนักศึกษา สาขาการสื่อสารศึกษาคณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และแจ้งวัตถุประสงค์แก่ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ที่เป็นกรณีศึกษาให้ทราบ ทั้งนี้ผู้ทำการศึกษาค้นคว้าได้แบ่งระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเพื่อให้เป็นไปตามกรอบวิจัย โดยแบ่งเป็นระยะ ได้ 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะเวลา ผู้ศึกษาใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลบริบทหมู่บ้าน จำนวน 3 ครั้ง และผู้ศึกษาได้เข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เนื่องจากผู้ทำการศึกษาเป็นคนนอกพื้นที่ จึงทำให้ใช้เวลาค่อนข้างนานในการทำความรู้จักกับคนในชุมชนและสภาพแวดล้อม จึงทำให้ต้องใช้การเข้าชุมชนบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความไว้วางใจที่ผู้ให้ข้อมูลต่างๆ จะให้ข้อมูลในเชิงลึก

ช่วงระยะแรกนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์นี้ ทำการค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ไปในขณะเดียวกัน และทำการเก็บข้อมูลสภาพทั่วไป ลักษณะชุมชน และบริบทต่างๆ รวมระยะเวลาโดยประมาณ 3 เดือน

2. ระยะที่สอง ผู้ศึกษาเริ่มคุ้นเคยกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น และได้ความร่วมมืออย่างดี รวมถึงคนในชุมชนก็ได้ให้ความร่วมมือ ในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาทำการเดินทางเข้าออกชุมชนมากขึ้น และได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยเน้นการเก็บข้อมูลในประเด็นสำคัญ และเริ่มให้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น เช่น ประวัติชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม การมาเข้าร่วมงานบุญต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจข้อมูลได้มากขึ้น รวมถึงสามารถเชื่อมต่อไปยังข้อมูลคนอื่นๆ ได้ เพื่อเจาะให้ถึงประเด็นที่ต้องการ โดยใช้เทคนิค Snow ball ซึ่งเป็นการถามหาผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ต่อไปจากผู้ที่เราสัมภาษณ์อยู่ ทั้งนี้ในระยะนี้ นอกจากจะทำการสัมภาษณ์แล้ว ผู้ทำการศึกษายังได้ใช้การสังเกตการณ์ (observation) ควบคู่ไปด้วย โดยเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 15 เดือน

3. ระยะที่สาม เป็นระยะสุดท้ายในการรวบรวมข้อมูลใช้เวลาเพียง 6 เดือน ถึงแม้ว่าข้อมูลที่ได้จากระยะที่สองจะค่อนข้างสมบูรณ์สำหรับการตอบคำถามในการวิจัย แต่ผู้ศึกษาก็ยังเข้าออกชุมชน เพื่อเข้ามาพูดคุย สัมภาษณ์ และเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูล

และเนื่องจากการเข้าไปชุมชนในระยะนี้เน้นที่ “การสังเกตการณ์” เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยที่ดีและมีประสิทธิภาพมาก เพราะเป็นการฝึกการสังเกต และการมองเพื่อตรวจสอบความแตกต่าง ความคล้ายคลึง ความสอดคล้อง และความขัดแย้ง ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่กลุ่มตัวอย่างแสดงออกมาอย่างไม่รู้ตัว หรือบางครั้งไม่ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างปกปิดความรู้สึกหรืออาจจะตอบไม่ตรงกับใจ ทำให้ผู้ศึกษาพยายามศึกษาจากปรากฏการณ์จากหลากหลายแง่มุม และมองภาพในองค์รวมถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ภายใต้อุปสรรคทางสังคม

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี กล่าวคือ 1.กลุ่มตัวอย่าง วิธีการสัมภาษณ์ เปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งจากผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม 2.วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้ศึกษา และ 3. การศึกษาจากเอกสารและแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงมากที่สุดและยืนยันความถูกต้องของข้อค้นพบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ออกไปเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น เพื่อดูความเป็นไปได้ในการศึกษา และจากนั้นเข้าสู่สนามวิจัย เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่างๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดวิจัย (Conceptual Framework) ในเรื่องความสามารถทางการสื่อสาร กรอบแนวคิดเรื่องสื่อบุคคล และกรอบแนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อตีความหมายและข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) และนำผลที่ได้ไปตอบคำถามงานวิจัย ตามวัตถุประสงค์คือ

1. ศึกษาความสามารถทางการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
2. ศึกษาบทบาททางการสื่อสารของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

โดยแนวทางการวิเคราะห์ สามารถแบ่งเป็นเนื้อหา ดังนี้

1. การศึกษาด้านความสามารถด้านการสื่อสาร โดยได้มุ่งเน้นเรื่องความสามารถด้านการสื่อสาร ซึ่งจะวิเคราะห์เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะในการสื่อสาร การถ่ายทอดเนื้อหาสาร การเลือกใช้สื่อ และการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

- การศึกษาด้านความสามารถ ในส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถทางการสื่อสารภายในบุคคล ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) การสื่อสารเชิงวัจนะภาษา และการสื่อสารเชิงอวัจนะภาษา

- การศึกษาด้านความสามารถในด้านกลยุทธ์การสื่อสาร โดยมีการนำเนื้อหา รูปแบบ วิธีการสื่อสาร แบบทางโลก และทางธรรม มาผสมผสานปรับประยุกต์ในการทำงาน และใช้กับสื่อต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์และตามวัตถุประสงค์

2. การศึกษาด้านบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ซึ่งจะวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทหลัก และบทบาทรอง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

6. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการนำเสนอแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยการนำเสนอข้อมูลอ้างอิงจากปรากฏการณ์จริง และข้อมูลจากการวิเคราะห์ตีความควบคู่กันไป โดยจะนำเสนอในประเด็นหลักเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ร่วมกับการแสดงตารางข้อมูล และรูปภาพ